

Oñati letrarik letra (II)

L

ONARDO JOSE ZABALETA

Gereta abade jauna (1889-1955) mutikoak ginea ezagutu genuenontzat ez zirudien, itxura batean, oso pertsona ilustratua zenik. Dotrinan, sermoigintzan eta elizkizunetan ez zuen aparteko etorriak dotoretasunik. Baina gu baino zaharragoak zirenek esaten zigutenez, asko irakurria omen zen eta etxe guztia liburu eta paper zaharrez beteta omen zeukan. Eta izan ere, holaxe zen, bera hil ondoren utzi zituen dokumentuek erakutsi zuten bezala.

Apai-ikasketetatik aparte ez zuen nonbait estudio berezirik burutu, baina berezko zaletasuna zeukan historia, genealogia eta filologiarako. Urte askoan koadjutore gisa jardundako Oñatiko San Migel parrokiako arxiboa sakon arakatu zuen eta ahozko tradizioz jasotako kontu ugari zekizkien. Tamalez, oso gutxi argitaratu zuen. Bere bizitzaren azken aldera lau lan gogoangarri agertu zizkioten 1950ko hamarkadaren hasieran Iñaki Zumalde eta abarrek kale-ratzen zuten **ONATE** aldizkari ederrean:

Oñate en los albores de su historia eta **Recuerdos de las guerras carlistas**, gai historikoen inguruan; eta **El dialecto de Oñate** eta **Variedad dialectal vasca de Oñate**, gure herriko euskarari buruz.

Azken lan bi horiek ezinbesteko abiapuntua gertatu zitzaizgun Oñatiko **berbertia** aztertzen hasteko. Alabaina horietatik aparte, hamaika ohar, hitz-zerrenda, kanta-paper, argazki eta agiri interesgarri topatu genuen bere materialen artean. Kandido Zubizarreta Arantzazuko arxibozainak eskuratu zizkigunetik, makina bider baliatu gara berauez. Besteak beste, Aita Adriano Lizarralde Olabarrietako Arrazola-azpikuan aurkitu zituen euskarazko eskuizkribuen gorabeheri buruzko albiste garrantzitsuak bildu zizkigun Zabaletak. **Manuel Umerez** (1757-1818) idazle oñatiarraren bi liburuen gainean, hain zuzen. Eta Don Leonardoren bitartez ezagutu zituzten manuskrituok Bonifazio Etxegarai, Manuel Lekuona, Koldo Mitxelena eta beste euskalari eta euskaltzale batzuek.

Euskaltzalea genuen Leonardo Zabaleta bera ere, nahiz eta politikan abertzalea ez izan. Julio Urkixo, Resurrección María Azkue, Ignazio María Etxaide, Ignazio Omaetxeberria, Antonio Arrue eta beste batzuen kidekoa zen horretan. Urte askoan egindako irakurketa eta ikerketetan etimologia- eta gramatika-arloko landu zituen batik bat. Biltzaile porrokatua ere bazen Zabaleta eta horri eskerrak, gorago aipatu ditugunaz gain, **Frantzisko Segura Etxeberria** (1808-1894) euskalari oñatiarraren lanak gorde zitzaizkigun. Bestalde, abade erudito honen paperen artean azaldu ziren Oñatiko unibertsitateko estudianteeek XIX. mendearen hondarreko inauterietan moldatu zituzten kanta-eskerako bertsoak. Beraz, arrazoi askorengatik gaude zorretan Leonardo Zabaletarekin.

M

ADINA ETA MALLEA, Mallea eta

Madina elkarrekin betiko uztartuta geldituz diren izenak ditugu. **Frantzisko Madina Igaizabal** (1907-1972) eta **Luis Mallea Arekita-Belaustegi** (1908-) laterandarrez ari gara, jakina. Aspalditxo hil zitzaizgun Zubillagako jaiotetxean oñatiarra; laurogeitakada urterekin oraindik bizi da munitiatarra Oñatin. Baina urte ugari pasatu zituzten batera Oñati, Burgos, Buenos Aires eta New York-en.

la adinkide genuenak biok; ikasketak ere bateratsu egingo zituzten Oñatin eta Burgosen. Fernando Urkia arbizuarren ikuita izango zuten batak nahiz besteak hemen egon zirenean; baita Jose Maria Beobide organojoletak zumairena ere Gaztelako hiriburuan teologia ikasten jardun zutenean. Baina harremanik estuenak Ameriketako lurretan eduki zituzten: Argentinako hiriburuan lehendabizi, Estatu Batuetako hiririk handienean geroago. Biak 1930ko hamarkadan Gerra Ameriketara joanak baitziren.

Gerra ostean Argentina euskal diasporaren gunerik sendoenetakoa bihurtu zen. Han mamitu ziren hemengo diktadurapean gauzatzerik izan ez zuten ahalegin batzuk. Musikari dagokienez, Luis Malleak bere gain hartu zuen 1939tik aurrera eta luzaroan —1967ra arte— Buenos Airesko **Lagun Onak** abesbatzaren zuzendaritza, euren errepertorioan Madinaren hainbat musika-lan sartu zituelarik. Gorabehera batzuen ondoren, koru honek estreinatu zuen 1947an Txipitxailleko semearen **Aita Gurea** ospetsua. Lankidetasuna ez ezik, lehia ere sortu zela esan daiteke bi fraide agustinoen artean.

Frankismoarentzat, ordea, gauza guztiak ziren susmagarriak, Argentinako puntan izan arren. Hemen dena debekaturik zegoenean, laterandar hauek beste elizgizon eta sekular euskaldun batzuekin batera, euskal kulturari nolabait eutsi guran, lurralde haietan egiten zutena oso larria iruditu zitzaizkien Madrileko Atzerri Arazoetarako Ministerioko arduradunei. Enbajadoreen arteko gutunak ibili ziren batera eta bestera 1950 inguruan. Eta Vatikanora ere iritsi ziren ministro frankisten kezak. Auzi honetan ere elkarrekin erabili zituzten Madina eta Mallea: bion izenak ageri baitira batera eskutitz horietan, elementu oso arriskutsu balira bezala.

Alberto Martín Artajo zen garai hartan Atzerriko Arazoetarako ministro Espainian, eta gerora antifrankista bihurtuko zen **Joaquín Ruiz Giménez** Vatikanoko enbajadore. **Xabier Lopez Mendizabal** tolosarrari zor dizkiogu informazio hauek. Baina Luis Mallea berak kontatu zigunez, azpjiokoa hauek eragin sakona izan zuten bere bizimoduari: urte haietan Oñatira itzultzekotan zen Mallea, Oñatiko komentuko buru aukeratu zituelako. Argentinan, ordea, aipatu dugun arazoa hau zela-eta, enbaxadako agintari espainiarrak ez zitoten pasaportea eguneratu. Mallea ez zen Franco hil arte gure artera bueltatu. Eta gero batzuek esango dute diktadura hura ez zela hain gogorra.

Leonardo Zabaleta abadea.
Miguel Angel Arzuagaren marrazkia.